

Платформа IV
Фінансово-кредитні важелі державної підтримки
інноваційної діяльності бізнесу

УДК 336/7 (477)

Шелудько Н.М.,

д.е.н., проф., завідувач відділу грошово-кредитних відносин

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

**Декапіталізація фінансового сектора і перспективи відновлення
кредитування підприємств**

Протягом 2014–2015 рр. фінансовий сектор української економіки (особливо банківський сегмент) був серйозно декапіталізований, що істотно послабило його функціональну спроможність щодо трансформації заощаджень в інвестиції [1, С. 8]. Наслідком декапіталізації стала не лише втрата довіри до фінансового сектора, а й фактичне блокування боргового фінансування підприємств, що ускладнюватиме процеси економічного пожвавлення в країні.

Незважаючи на високу ліквідність банківського сектора, поступове вирішення проблем з докапіталізацією банків, певну стабілізацію інфляційних очікувань, основними перешкодами для відновлення кредитування залишатимуться:

- неспроможність фінансового сектора провести очищення від токсичних активів;
- вузьке коло платоспроможних позичальників і висока боргова залежність підприємств;
- недовіра до реформ у фінансовому секторі.

Неспроможність фінансового сектора провести очищення від токсичних активів. Основна складова активів банківського сектора – кредити, вже на початок 2014 р. мали низьку якість, зумовлену як об'єктивними (незадовільним фінансовим станом позичальників), так і суб'єктивними чинниками (зокрема,

поширеною практикою кредитування пов'язаних із банками осіб). Погіршення якості кредитного портфеля вимагало збільшення обсягів витрат банків на формування резервів під кредитну заборгованість: якщо в 2013 р. сума цих відрахувань становила 28 млрд грн, то в 2014 р. – майже 104 млрд грн, за 2015 р. – 114,54 млрд грн., за січень-травень 2016 р. – 18,086 млрд грн. [2]. Частка прострочених кредитів у загальній сумі заборгованості протягом 2014–2015 р. стрімко зростала – з 7,7% на початок 2014 р. до 21,2% на початок грудня 2015 р. [3]. НБУ визнав, що якість кредитного портфеля банків у 2015 році була на найнижчому історичному рівні: за результатами діагностичного обстеження частка кредитів 4 категорії (ймовірність дефолту 51% – 99%) та 5 категорії (дефолт) у кредитних портфелях 20 найбільших банків становила 53% [4].

В умовах ігнорування проблеми посилення захисту прав кредиторів (у парламенті залишаються не розглянутими значна частина відповідних законопроектів) недобросовісні позичальники продовжують активно використовують прогалини у законодавстві для реалізації схем уникнення погашення кредитів (зокрема, доволі поширеними схемами є визнання недійсними кредитних угод, псевдовтрата / псевдопошкодження (знищення) заставного майна або ж його виведення на іншу адресу, кероване банкрутство, уникнення відповідальності поручителями, штучне затягування судового розгляду та ін.). На сьогодні в Україні показник відшкодування у разі банкрутства боржника – один з найнижчих (8,3%), що деформує кредитні відносини.

В такій ситуації банки й далі нестимуть витрати на резервування, які загалом з початку 2014 р. вже перевищили 230 млрд грн.

Вузьке коло платоспроможних позичальників і висока боргова залежність підприємств. На початок 2014 р. коефіцієнт боргової залежності підприємств корпоративного сектора економіки становив 1,92, а дефіцит власного капіталу, достатнього для зниження рівня боргової залежності до критично допустимих 1,5 оцінювався у розмірі 350 млрд грн. [1, С. 12]. Протягом 2014–2015 рр. падіння внутрішнього і зовнішнього попиту, знецінення гривні, втрата контролю за

активами на тимчасово окупованих територіях призвели до погіршення фінансового стану підприємств, зростання рівня їх боргової залежності: станом на початок 2016 р. коефіцієнт боргової залежності підприємств корпоративного сектора економіки вже перевищував позначку 4,2.

Враховуючи, що на банківський кредит припадає не більше 15–20% сукупного боргу підприємств, переобтяженість підприємств кредиторською заборгованістю підвищує кредитні ризики банків.

Фактичне закриття багатьох ринків збуту, падіння дохідності, а також депресія внутрішнього ринку обмежують коло платоспроможних позичальників у корпоративному секторі. Станом на кінець березня 2016 р. рівень проблемних кредитів у машинобудуванні, металургії та харчовій промисловості – 57%, 55% та 48% відповідно, з огляду на платоспроможність галузей та окремих компаній очікуваним є зростання проблемної заборгованості в енергетичній, транспортній та торговельній галузях, а також у машинобудуванні [4].

Недовіра до реформ у фінансовому секторі. В період зростання геополітичних ризиків, коли розгорнулась банківська паніка, підприємства втрачали спроможність обслуговувати борги і потребували фінансової реструктуризації, а домогосподарства виявляли аномально високий попит на готівкові кошти та прагнули якомога швидше вилучити кошти з банків, у фінансовому секторі було розпочато реформування. З початку 2014 року з ринку було виведено майже 80 банків (більше третини загальної кількості), на які них сукупно припадало близько 30% активів банківського сектору на початку 2014 року. Виплати, пов'язані із поверненням ФГВФО гарантованих депозитів населення, уже перевищили 70 млрд. грн., водночас від погашення кредитів та реалізації активів цих банків надійшло лише 16 млрд. грн. [4].

За розрахунками НБУ, потенційні загальні втрати від неплатоспроможних банків складають 111 млрд грн, з яких 59 млрд гривень – негарантовані Фондом гарантування вкладів і 53 млрд гривень – суб'єктів господарювання, тоді як за розрахунками експертів, втрати тільки підприємствами коштів на рахунках у таких банках оцінюються в обсягах біля 270 млрд. грн.

Репресивна, вибіркова і непрозора тактика НБУ щодо виведення з ринку проблемних банків дала підстави експертам стверджувати про перетворення регулятора на інструмент перерозподілу банківського капіталу та реолігархізації економічних відносин [5].

Фактичне блокування кредитування підприємств, що відбувається останніми роками, поряд зі специфічними чинниками (військова агресія, анексія територій, втрата ринків збуту), має системні закономірності, які кореняться в олігархічно-колоніальному способі управління суспільними, у т.ч. фінансовими ресурсами, вилучення яких через механізм посилення боргового навантаження у корпоративному секторі, досягло критичних меж. Наріжним каменем реформування системи кредитних відносин банків і підприємств має стати усунення зазначених деформацій.

Список використаних джерел:

1. Даниленко, А.І. Декапіталізація фінансового сектора економіки України: причини і наслідки / А.І. Даниленко, В.В. Зимовець, Н.М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2015. – №4. – С. 7–28.
2. Доходи та витрати банків України за січень-травень 2016 р. / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>.
3. Кредити // Інфляційний звіт. Січень 2016 року / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>.
4. Звіт про фінансову стабільність / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>.
5. В Украине происходит передел банковского капитала в рамках "реолигархизации" экономики [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://zn.ua/ECONOMICS/v-ukraine-proishodit-pererazdel-bankovskogo-kapitala-v-ramkah-reoligarhizacii-ekonomiki-galchinskiy-208526_.html.